

Adyról, Adyért

K. M.: Földessy Gyula így írta alá Hatvany Lajosnak küldött levelét 1930-ban: „*Ady-árva* társad.” Én csak *Ady-rokkantnak* nevezhetem magam, s most, hogy számvetést próbálunk adni az Ady-filológia helyzetéről, kissé meghökkenve és szomorkás beletörődéssel eszmélek rá: az idő futószalagján a sor élére kerültem, az Ady-kutatók veteránja lettem. Több mint ötven éve, hogy első Ady-vonatkozású cikkemet írtam egy szolnoki lapba.

1957 tavaszán, Ady születése 80. évfordulójának közeledtével, az Irodalomtörténeti Intézet tanácskozást hívott össze az Ady-kutatás teendőinek megbeszélésére. Ennek során vagy harminc kidolgozandó téma merült föl, s végül a határozat hét pontban jelölte ki a legfontosabb, sürgetőnek ítélt feladatokat. Tíz év múlva, 1967 őszén, az Irodalomtörténeti Társaság veszprémi vándorülésén ismét megvitatásra került az Ady-filológia. A mérleg nem volt valami lelkesítő: a tíz évvel azelőtt javasolt harminc témából mindössze négyben indult meg a munka, többé-kevésbé biztatón; a sürgősségi sorrendbe foglalt hét fontosnak ítélt feladat közül is csak kettő mutatott bizonyos részeredményt (emlékezőgyűjtés, bibliográfia), a többi mintha feledésbe merült volna, egy-két alkalmi próbálkozást nem tekintve. E sován, hézagos tények ellenére a vitában elhangzott olyan vélemény, hogy az előadó túlzottan negatív képet rajzolt az Ady-kutatás helyzetéről.

És hogy állunk e kérdéssel ma, újabb húsz év elteltével? Van-e okunk és jogunk bizakodásra, elégedettségre vagy éppen dicsékvésre? Vegyük sorra az elmúlt évtized kutató- és szervezőmunkájának legfontosabb eredményeit s a még megoldásra váró feladatokat. Két nagy területet tekintsünk át: az életrajzzal és az életművel kapcsolatos kérdéseket.

L. J.: Mindkettőre vonatkozólag az alap kutatásokat tartom elsőrendű fontosságúnak. Ady pályáját ismertető és életművét értékelő alapos, korszerű összefoglalás több is van az utóbbi negyedszázadból, nem is egy kiadásban: Varga József, Vezér Erzsébet és Király István munkái; az utóbbi sok részletkérdést is feldolgoz. Általános vagy kiinduló tájékozódásra tehát bőven van mód. A közönségigény mellett azonban a tudomány szempontjából lényeges alpmunkákat is folytatni és befejezni kell.

K. M.: Sok ezernyi cikk és könyvek hosszú sora született Adyról, de mindez csak adatközlés, forrásmunka, nyersanyag Ady tudományos életrajzához. Az *Emlékezések* gyűjteménye — jórészt még életben talált kortársak megnyilatkozásainak kritikai feldolgozása — sajnos, igen vonatottan teljesedik ki (most tartunk a III. kötetnél), s kétségek, hogy lesz-e időm, erőm sajtó alá rendezni a még hátralevő összegyűjtött anyagot. Természetesen ez nem ad teljes és rendszeres biográfiát; szükséges még az életrajz fehér vagy halvány foltjainak kitöltése, hézagos adatainak pótlása is.

L. J.: Igen, szükség van egy olyan, tudományos igényű Ady-életrajzra, amilyen például a maga idejében Ferenczi Zoltánnak Petőfiről írt háromkötetes munkája volt. Meg kell azonban teremteni hozzá előbb az alapokat, egybehordani minden jelentős adatot, tisztázni a bizonytalan, vitás részleteket.

K. M.: Az 1957-i határozat egyik pontja az addigi Ady-életrajzok és emlékezések anyagának kritikai megrostálását, helyreigazítását tűzte ki feladatul. Ez voltaképp nem történt meg, pedig alapvetően fontos, hogy tévedések vagy szándékos, önkényes torzítások ne zavarják még mindig a köztudatot, sőt a kutatókat. De nyilván a megoldás problematikus volta miatt maradt el a megvalósítás: új, javított, „kritikai” kiadások vagy külön helyreigazító, „hibajegyzéket” összeállító tanulmányok adnák a célszerű megoldást? Mai kiadói és publikálási viszonyaink közt egyik-

re sem gondolhatunk, mert a kérdés csak az Ady-kutatók szűk körét érdekli igazán. Munka közben tehát mindenkinek magának kell elvégeznie a forráskritikát is.

L. J.: Pedig valóban igen fontos volna a kérdés megoldása, és nem is vélem lehetetlennek. Úgy képzelném el, hogy pl. Ady Lajos könyvének szövegét híven, teljes egészében reprodukálnók, és minden kritikus, helyesbitendő vagy kiegészítendő helyhez lapalji jegyzet kapcsolódna. (Igaz, némelyik oldalon több lenne a jegyzet, mint a főszöveg.) Révész könyveinek esetében még szükségesebb e munka, bár jóval nehezebb, bonyolultabb is a helyzet; de talán ez is megoldható.

K. M.: Az említett részletes, tudományos alaposágú életrajzhoz igen lényeges előmunkát és segítség volna egy — közönségigényre is bizton számító, tehát megvalósítható — kiadvány: *Ady napjai*. Ez két részből állna: az első tömör kronológia, mely Ady életének minden, dátummal rögzíthető eseményét regisztrálná, beleértve írásainak keletkezését, ill. megjelenését, s ezzel megadván az Ady-művek időrendi bibliográfiáját is; a második rész — Endrődi Sándor gyűjteményének (*Petőfi napjai a magyar irodalomban*) mintájára — összegyűjtené és dokumentumszerűen publikálná a költő életében megjelent minden, rá vonatkozó sajtóközleményt: híradást, paródiát, véleményt, vitát, kritikát stb., bár ez utóbbiak — összterjedelmük miatt — talán külön kiadványba kívánkoznának, s lényegében a kritikai kiadás kötetei is tartalmazzák őket.

L. J.: Mindkét változat fontos és hasznos. A kronológia dolgában máris pozitívumról számolhatok be. A Petőfi Múzeumban együtt van mintegy 12 doboznyi anyag: szigorú időrendben összegyűjtve minden adat Ady életéről, naphoz rögzítve, bizonytalanság esetén pedig — lehetőségig pontos megközelítéssel — tágabb időszakhoz kötve (hét, hónap eleje, közepe, vége, első, második fele stb.). Így tartjuk nyilván a tőle és a róla megjelent írások keltét, a levezetésére vonatkozó adatokat, tehát egységben kapunk teljes képet a költőnek egy-egy napjáról.

Az Endrődi-szerű gyűjtemény Ady fogadtatására vonatkozólag és értékelésének története szempontjából volna jelentős; nagy szükség van rá a kutatásban, de a közönség is bizonyára érdeklődéssel fogadná. A kritikai kiadásban csak utalásként vagy részleteikben szerepelnek az Adyra vonatkozó szövegek, bírálatok. Könyvtári viszonyaink is megokolják e vállalkozást: az egykorú lapok, folyóiratok hozzáférhetősége és romló, veszélyeztetett állapotuk is kívánatossá, sőt szükségessé teszi a szövegeknek egy kiadványba való összegyűjtését.

K. M.: Az életrajz tárgykörébe tartozna még egy sor megalapozó segédmunkát, monográfiászerű tanulmány olyan témákról, mint pl. a család történetének részletes felkutatása; Adynak családjához való viszonya; egy orvosi-lélektani tanulmány Ady testi-lelki alkatáról, betegségeiről, a narkotikumokhoz való viszonyáról; Ady és a nők, szerelmei; a Léda- és Csinszka-kérdés tárgyilagos, pártatlan tisztázása; az Ady körüli viták (darabontság, Új versek, A Holnap, duk-duk affér, Népszava-vita, Rákosi-vita); társadalom- és eszmetörténeti korrajz; Párizs szerepe Ady életében és eszmei-költői fejlődésében; jelentős kortársak: barátok, harcostársak és ellenfelek; Ady viszonya a zsidósághoz stb. Mindezeknek — és más részletproblémáknak — kidolgozása s a belőlük adódó tények, szempontok, tanulságok szükségesek Ady életének, egyéniségének és fejlődésképének teljes, sokoldalú és hiteles bemutatásához.

L. J.: E tárgykör sok irányban bővíthető, de több kérdés feldolgozására történt már kezdeményezés; így például a Csinszka-szerelem és -házasság tekintetében utalok Robotos Imre és Király István munkájára; a Mylitta-kapcsolat minden vonatkozását föltárja Schweitzer Pál megjelenendő nagy tanulmánya. Az említett Ady-viták anyaga lényegében benne van vagy sorra kerül a kritikai kiadás prózai és versesköteteteiben. Ady és a zsidóság viszonyának többoldalú, tárgyilagos és korszerű megvilágítása fontos téma, az Ady-kérdésen jóval túlmutató vonatkozásban is.

Az Ady életében és pályáján szerepet játszó kortársak portrészorozatának megírása, külön-külön tanulmányokban, az életrajz, a pályakép és a kortörténet szempontjából egyaránt hasznos és kívánatos vállalkozás volna. Elsősorban a „proble-

matikus” személyekről készülhetnének ilyen értékelő arcképek: Ady Lajosra, Révész Bélára gondolok például.

Ezt a feladatot — sok mással együtt — megoldaná a tervezett *Ady-lexikon*. Külföldi példák bizonyítják, egy ilyen munkának az íróval kapcsolatos, minden vonatkozásban tömör eligazítást adó hasznosságát. Már évekkel ezelőtt elkészült a lexikon tervezete és címszójegyzéke, mintacikkek is születtek, de a dolog megtorpant: a megvalósításhoz hiányzik az a néhány megfelelő ember, aki tudását, energiáját és idejét erre a munkára tudná szánni.

K. M.: Ady megismeréséhez és eszmei hatásának felméréséhez elsősleges fontosságú a gazdag, többágú életmű — több mint 1300 vers, kb. 2500 újságcikk, 340 novella és a 2800—3000 tételre rúgó levelezés rá eső része — hiánytalan összegyűjtése és közzététele. E munka alapja a kritikai kiadás. Újságírói termésének felkutatása és egybeahordása — az első két „kritikátlan” kötet újraserkesztését várva — lezártnak tekinthető. E hatalmas anyag most már hasznosítható különféle tematikus összeállításokra is, jóval teljesebb és változatosabb formában, mint az ötvenes években készült ilyen kiadványok. Az újabb, művészeti, irodalmi, zenei és színházi vonatkozású gyűjtemények mellett kiemelhetők például a szépirodalmi jellegű, személyes hangú, önéletrajzi és vallomásos írások (*A magyar Pimodán, Levelek Madame Prétérite-höz, Félelem és irás, Poéta és publikum* stb.). Szinte magától kínálkozik egy *Ady Párizsa* c. gyűjtemény kiadása; magyaroknak a század elején föllobbant Párizs-rajongása jórészt Ady hatásának tulajdonítható, s ezt tükrözi a húszas-harmincas évek sajátos műfaja, a Párizs-regény is. Az érdeklődést jelzik már a régebbi Párizs-tárgyú Ady-válogatások; negyven év óta hiányzik azonban ilyen kötet, pedig ma a teljes anyagból való újszerű összeállításra van mód. (Hasonló jellegű a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában megjelent *Ady Endre Budapestje* c. antológia.) E tematikus gyűjtemények, a legérdekesebbet és legjellemzőbbet adva az anyag bőségéből, új meg új oldalról irányíthatnák a figyelmet Ady világára.

L. J.: A prózai művek kritikai kiadásának „elsietett” I—II. kötetét nagy körültekintéssel szerkesztette újra Vezér Erzsébet. Az I. kötet már a kiadónál van, a II.-nak a munkálatai is előrehaladtak.

Ami a begyűjtött újságírói termés népszerűsítő felhasználását illeti, egyelőre van választék különféle válogatott gyűjteményekből, de törődni kell az- zal, hogy ilyen kötetek sose fogyjanak ki a boltokból, akárcsak Ady verseskötetei.

K. M.: A versek kritikai kiadásának az I. kötet (1969) való megtorpanása bizonyára magyarázható, a késés mégis nehezen fogadható el. A hiányt némiképp pótolta a Koczkás—Krajkó, majd a Láng—Schweitzer-féle jegyzetes kiadás, melyek az első megjelenés adatairól is tájékoztatnak; az utóbbi erről külön kronológiát is ad. Az Összes versek tehát beszerezhetőek, bár a furcsa kiadói politika folytán, mely csupa „igényes” olvasóra számít, szinte pompázatos kiállításban, s egyre emeltebb áron. A hangoztatott jelszó ellenére ma sem lehet olcsó Adyhoz — és más klasszikusunkhoz — jutni.

De a teljes Ady-líra tömegkiadása mellett még jobban hiányzik egy — éppen a kezdő, fiatal olvasók számára készült, tehát valóban a népszerűsítést szolgáló — *bő válogatás*, jegyzetes és jegyzet nélküli változatban. (1972-ben jelent meg utoljára ilyen Ady-antológia, az Olcsó Könyvtárban.) Össze kellene állítani azt a 100-150 költeményt, amelyet ma az értékelő irodalmi és kritikai köztudat egyhangúan a legkimagaslóbbnak, legfontosabbnak és legjellemzőbbnek tart. Az objektív, elfogulatlan ítékezés érdekében, a szubjektivizmus elkerülésére, különféle ízlést, elveket és szempontokat képviselő csoportnak kellene végezni a kiválasztást, összehangolva és egyeztetve a véleményeket.

A versekkel kapcsolatban — akár teljes, akár válogatott gyűjteményről van szó — fölmerül egy olyan *magyarázatos kiadás* sürgető igénye, amely az egyes költemények megértéséhez szükséges keletkezéstörténeti, tárgyi, nyelvi, stílisis, eszmei stb. kérdéseket tömören megvilágítja. Ez elsősorban a — remélhetően meg-

gyorsuló — kritikai kiadás jegyzeteinek hasznosításával valósítható meg, de akár azt megelőzően is, annak mintegy előmunkálataként. Mert az Ady-versek nagy része még ma is — vagy ma egyre inkább — magyarázatot kíván. Ehhez némi segítséget adnak az eddigi jegyzetes kiadások és Földessy Gyula kommentárjai (*Ady minden titkai*), bár az utóbbiak inkább csak a párhuzamokra hívják föl a figyelmet, de éppen a konkrét kérdések elhanyagolásával és elvontságok felé csapongó ötleteikkel igen hiányosan töltik be szerepüket.

L. J.: A versek kritikai kiadása — valóban hosszú mozdulatlanság után — végre nagyot lép előre. Jövőre megjelenik a II. kötet, benne az *Új versek* anyaga is, időrendben és mintaszerű jegyzetapparátussal. Biztató jelek ígérnek a III. kötet megszületését, és a készülési stádiumában van a IV. is, 1911-ig haladván előre az Ady-líra kritikai feldolgozásával. A folytatás, sajnos, még bizonytalan: akad-e rá vállalkozó?

A magyarázatos kiadás igen szükséges volna a versek megértéséhez. Az említett szempontok mellé azonban itt nem kellene társítani az esztétikai-eszmei értékelést; ez más jellegű munkák feladata. Egy magyarázatos kötet elkészítése természetesen szorosan összefügg a kritikai sorozat előrehaladásával; ha az első kötetek jegyzetei alaposak, minden szempontra kiterjednek, a későbbiekben várhatóan mind kevesebb lesz a probléma.

K. M.: A levelezésnek a kritikai kiadás számára való összegyűjtése eredményesen halad a teljesség felé, de korántsem tekinthető a közeljövőben lezárulónak. Sok hiányzó, föltehetően lappangó Ady-levél felbukkanása várható még, ha birtokosaik megértik, hogy tulajdonjogukat nem fenyegeti semmi veszély a levelek publikálásával vagy másolatuk átengedésével: az irodalomtörténetnek tesznek ezzel fontos szolgálatot. (Legutóbb Adynak egy gráci magyar szabóhoz írt levelei kerültek így elő, fényt vetve anyagi kérdésekre is.) A bizalom megnyerésére és állandó figyelemre van tehát szükség a gyűjtemény folyamatos kiegészítéséhez.

A rendezés munkájának legfontosabb feladata a keltezés hiteles vagy megközelítően pontos megállapítása, ami Adynak általában keltezetlen leveleiben lényeges gond. Az eddigi gyűjteményekben igen sok a helyesbítendő datálás. Az ilyen közlés zavart okoz, és súlyosabb tévedés forrása is lehet.

A levelek kritikai kiadásával tanácsos tehát még várni; addig is szükség van azonban megbízható közhasználatú gyűjteményre. A Belia-féle három kötet gazdag anyagú ugyan (1378 Ady-tól eredő, a jegyzetekben pedig 452 másoktól származó levelet közöl), de sok javításra, helyesbítésre szorul, s a legzavaróbb: szerkezeti egyoldalúsága, nehézsége. A főszöveg ugyanis csak Ady leveleit közli, s hátul, elrejtve található az előzmény-, ill. válaszlevelek. Olyan kiadványra van szükség, amely már címével elhárítja a zavaró félreértést, és jelzi a természetes kétoldaloságot: *Ady Endre levelezése*. Itt időrendben, de váltakozva következnenek Adynak és partnereinek levelei (úgy, mint Belia 1957-i, egykötetes gyűjteményében), alapos, gondos válogatással: életrajz és mondanivaló tekintetében a legfontosabbak, legjellemzőbbek, legérdekesebbek. Összefüggésüket, egymáshoz kapcsolódásukat pedig utalások világítsák meg.

L. J.: Véleményem szerint a kritikai kiadás munkálatainak sorrendjében a levelezés az első hely, mert az életrajz és a művek feldolgozása szempontjából egyaránt fontos adat- és magyarázó forrás lehet. A kényszerű korlátok ellenére össze kell állítani a meglévő anyagot a kutatás számára felhasználhatón. A kiadás céljának megfelelő feldolgozás, a filológiai apparátus elkészítése több ember munkáját kívánja, s épp ennek vagyunk itt is szűkében.

K. M.: Ady „összes művei”-nek kiadásával kapcsolatban eddig figyelmen kívül maradt egy sajátos „műfaj”-nak, a *dedikációnak* és emlékkönyvbejegyzéseknek a gyűjtése, bár az ismert „versküldéseket” fölvették az újabb kiadásokba. Jelentős azonban a kötetekbe, fényképekre írt s eddig össze nem gyűjtött baráti, udvariassági ajánlások, udvarló, üdvözlő, vallomásos vagy tréfás sorok száma. Filológiai feldolgozásuk szintén irodalomtörténeti feladat. „Gyűjtésük össze minden so-

rát, minden gondolatát” — szólítja föl Babits az Ady-híveket az 1919-i Nyugat-
emlékszám zárószavának szánt írásában. Ezek az elhullatott morzsák, alkalmilag
odavetett sorok is Ady egyéniségét, lelkiállapotát, reagálását tükrözik, emberi és
eszmei kapcsolatait jelzik. S ha többnyire rögtönzések is, épp ezáltal villantják
föl kendőzetlen valóját, szellemének játékosságát, ötletgazdagságát.

A megalósításhoz azonban el kellene érünk a kutatásnak 1957-ben kitűzött
célját, a közgyűjteményekben és magántulajdonban lévő Ady-kéziratok és -doku-
mentumok nyilvántartását s mindegyikről fénymásolat készítését egy központi
gyűjtemény számára, mely egy teljes Ady-könyvtárral bázisa lehetne a kutatás-
nak. A felbukkanó új adatok, előkerülő dokumentumok folyamatos közlési helyeül
pedig talán föl kellene támasztani Földessy—Dóczy húszas évekbeli Ady Múzeumát;
ezt is javasolta az 1957-i értekezlet, de nem lett foganatja.

L. J.: A kritikai kiadás tervében külön nem szerepelt ugyan, de azért gon-
doltunk a hagyományos műfajok keretébe nem foglalható, másodlagos anyag gyűj-
tésére és nyilvántartására. A Petőfi Múzeum egyik kiadványsorozata fogja közre-
adni az Ady-kéziratok és -levelezés katalógusát, a hasonló József Attila-kötet min-
tájára. A munkában levő katalógus tartalmazza minden írásos dokumentum rész-
letes, formai, kéziratári leírását, lelőhelyét, provenienciáját, s a feljegyzéseket és
a dedikációkat szövegszerűen is közli.

Az Ady Múzeum újraindításával, azt hiszem, elkéstünk, Kár, hogy akkor, 1957
után nem valósult meg a javaslat, mert ma már aligha volna rá lehetőség. De azt
hiszem, szükség sem. Bajosan várható már olyan mennyiségű új anyag, hogy köz-
lésére külön fórumot volna érdemes teremteni. Publikálásra van más lehetőség, s
remélhetőleg valóra válik irodalomtörténeti folyóirataink rendszeresebb megjele-
nésének ígérete is.

Az életművel kapcsolatban fölvethető még a novellák dolga, de ez a legke-
vésbé sürgető kérdés. Bustya Endre gyűjtőmunkája lényegében megalapozta a maj-
dani kritikai kiadásukat, amely egyelőre nincs napirenden. Esedékes volna viszont
a novelláknak egy újabb népszerű kiadása.

K. M.: Amiről eddig beszéltünk, az csak alap az Ady-kutatáshoz. „Goethe und
kein Ende” — tartja a filosz-mondás, azaz: vég nélkül lehet róla értekezni, oly sok
témát kínál az a világ, melynek foglalatja a Goethe név. Azt hiszem, Adyról is el-
mondhatjuk ugyanezt: kora, élete, személyisége és művészete egyaránt oly bonyo-
lultan összetett, oly sok részletkérdést vet föl, hogy a teljes kép csak mozaikmun-
kával oldható meg, s látószögünk azt sem tudja befogni.

Az életrajzban föltárt s a művekben egybehordott nyersanyag felhasználását
szempontok sokasága irányítja, seregnyi feladatot jelölve ki az irodalomtörténet,
esztétika, filológia, nyelvészet, stilisztika, verstan, kor- és eszmetörténet számára,
mely néhány tudományterületet említsek. A kutatási témák részletezését meg sem
kísérlem, hiszen soruk mindig újabb javaslatokkal bővíthető. Néhány átfogó jelen-
tőségű kérdést azonban megemlítek; ilyen például Ady emberi és művészi fejlődés-
rajza, eszmei-világnézeti útja, világképének, társadalomszemléletének fő vonásai;
Ady-szótár, -nyelvtan, -jelentés, -stilisztika; konkordanciák, versek és próza;
kapcsolatának föltárásával; Ady és a szimbolizmus, mintái és hatása; verselése vi-
tatott kérdésének tisztázása; Ady, az újságíró, az újságírás és a költő; befogadása,
klasszikussá válása; utóélete, Ady és az iskola; fő motívumkörei és mitológiája;
Ady és a világirodalom; Ady a világirodalomban, fordítások stb. stb.

L. J.: A témák valóban tovább szaporíthatók; némelyikben azonban történt
már kezdeményezés. A debreceni egyetem számítógépes nyelvészcsoportja elkészít-
ette Ady összes versének szójegyzékét, ábécérendben, minden szót szöveggörny-
zetébe foglalva. Ez alapja a konkordanciák összeállításának, s ha mód lesz a prózai
művek és a levelezés hasonló feldolgozására is, megkezdődhet a régóta emlegetett
Ady-szótár szerkesztése az anyagnak más, nyelvészeti-stilisztikai szempontú hasz-
nosítása. Költői szókincse azonban máris a kutatás rendelkezésére áll, s forradalmi
újszerűsége, fellépésének korszakos jelentősége ezt a feladatot sorolja első helyre.

Ady értékelésének, befogadásának útját azért is fontos nyomon követni, mert az utókornak Adyhoz való viszonyulása az utóbbi fél század világnézeti harcainak történelmi tanulságait tárja föl.

Ady világirodalmi befogadását a fordítások felől nézve és mérve, megtévesztő képet kapunk: sok műve jelent meg idegen nyelveken — nemcsak vers, hanem novella is —, de ez nem jelenti az ismertséget is, azt, hogy benne él a külföld irodalmi tudatában. Bodolay Géza pl. Ady német recepciójával foglalkozik, s tapasztalatai ezt mutatják. Az Ady-versek lefordítása különben is nehéz és kétséges sikerű vállalkozás. Ezért arra gondoltam, hogy egy publicisztikai válogatással, melynek eszmei gazdagsága, gondolati súlya jobban megragadható, közelebb lehet őt vinni a külföldi olvasókhoz. Biztatásomra Vera Thies két fordításgyűjteményt is összeállított Ady prózai írásaiból, kelet- és nyugatnémet kiadó számára.

K. M.: A néhány fontosabbnak gondolt téma említése után tett stb.-kkel nemcsak azt akartam jelezni, hogy soruk még hosszan folytatható; éreztetni szeretném, hogy az Ady körüli feladatok garmadája akár egy külön intézetnek is bőven adna munkát, hosszú évekig. De honnan toboroznánk munkatársakat? Hisz oly kevesen vannak — vagyunk — Adyval foglalkozó, az ő szolgálatába szegődött kutatók, hogy tíz ujjunk elég a számbavételükre. Ezért ismételtük lemondóan a feladatok említésekor: de nincs rá ember... Fájó és sajnálatos tünet az iránta megcsappant érdeklődés, az újabb nemzedékeknek Adytól való eltávolodása, elfordulása. Ez pedig nemcsak a klasszikussá, „tananyaggá” vált költő hagyományos sorsa, hanem félresiklott irodalomoktatásunk hatása is. De ez újabb téma volna az Ady-kutatás számára.

SZŐKE GYÖRGY

„Talán eltűnök hirtelen...”

JÓZSEF ATTILA BETEGSÉGÉRŐL ÉS HALÁLÁRÓL

„1945 május elsején — nem egészen egy hónappal azután, hogy az utolsó német csapat is kitakarodott Magyarország földjéről — Budapest utcáin az ünneplő tömeg feje fölött, a zászlók között megjelent egy ifjú, bajszos férfi arcképe. Talán először történt meg, hogy — mint régebben a szenteket vagy az Istenfiát, s egy újabb szokás szerint a politikusokat — egy költőt emeljenek így vállra »in effigie«. A kép ugyanis egy költő képe volt. József Attiláé.” Így kezdi József Attilát méltató esszéjét Hubay Miklós (Látóhatár, 1964. 7.). Az 1945-ben már a világhír küszöbén álló költő hazai értékelését azonban évtizedekig zavarta két mozzanat, melyet hol a jótékony feledés, az elhallgatás, hol a dezorientáló torzítás csálka leple fedett. Nevezetesen a költőnek az illegális kommunista pártból való kirekesztése, illetve betegsége és annak gyógyítási kísérletei. Mindez ugyanis sehogyan sem illett bele a valóban szenteknek kijáró hagiográfiába.

Írók, alkotók patográfiájának felvázolása egyébként sem éppen hálás feladat: maga a műfaj is igen vitatott mindmáig. Mi az, aminek a kutatás fókuszába kell kerülnie: az élettrajzi adatoknak, avagy maguknak a műveknek az elemzése? Heinz Kohut a kérdésnek szentelt tanulmányában (*Jenseits der Grenzen der Grundregel*, in: „Introspektion, Empathie und Psychoanalyse”, Frankfurt a/M, 1977) megkülönbözteti az analitikusan orientált élettrajzot, illetve mélyélettrajzot, a patográfikus elemzést, valamint az írók, művészek kreativitásával foglalkozó kutatásokat. Már amennyire ezek egyáltalán széjjelválaszthatók...